

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 10.11.2004
KOM(2004) 748 lõplik

**KOMISJONI TEATIS
NÕUKOGULE, EUROOPA PARLAMENDILE,
EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE,
REGIOONIDE KOMITEELE JA EUROOPA KESKPANGALE**

Esimene aruanne euroala tulevaseks laienemiseks tehtavate praktiliste ettevalmistuste kohta

{SEK(2004) 1383}

1. SISSEJUHATUS

Ühisraha kasutuselevõtmine kujuneb kõikidele tulevastele euroalaga ühinejatele samasuguseks versta-postiks, nagu see oli praeguse euroala riikidele. Uued liikmesriigid ühinesid Euroopa Liiduga ühinemislepingu artikli 4 kohaselt kui „liikmesriigid, kelle suhtes on kehtestatud erand“¹. Ühisraha lõplik kasutuselevõtmine kuulub lepingus sätestatud tingimuste hulka ning seepärast võtavad need riigid euro kasutusele niipea, kui nad on täitnud vajalikud tingimused. Paljud hiljuti ühinenud liikmesriigid on märkinud, et soovivad ühineda euroalaga esimesel võimalusel ja teevad seetõttu jõupingutusi ühinemistingimuste, eelkõige Maastrichti lähenemiskriteeriumide täitmiseks, mis on mõeldud kõikide tulevaste euroalaga ühinejate jätkusuutliku majandusliku lähenemise tagamiseks. Praegu euroalasse kuuluvates riikides kehtsid ettevalmistused euro kasutuselevõtmiseks peaaegu kuus aastat. Seega peavad uued liikmesriigid alustama valmistumist õigeaegseks valmisolekuks ja sujuva ülemineku tagamiseks.

1.1 Euro kasutuselevõtmise etapid

Komisjon ja Euroopa Keskpank (EKP) hindavad oma regulaarsetes lähenemisaruannetes, millisel määral on erinevad riigid täitnud lepingus sätestatud nõuded euro kasutuselevõtmiseks.² Asutamislepingu artikli 122 lõige 2 sätestab, et nõukogu otsustab komisjoni ettepaneku põhjal, millised liikmesriigid täidavad vajalikke tingimusi, ning tühistab sellest tulenevalt nendele liikmesriikidele kehtestatud erandid. Lisaks määrab nõukogu kindlaks kuupäeva, millal asjaomane liikmesriik ühineb euroalaga, ning riigi vääringriigi vääringu ja euro vahelise fikseeritud ja muutumatu vahetuskursi. Euro kasutuselevõtmise kuupäeval vahetuskurss jõustub, riigi senine omavääring lakkab olemast ja vastutus rahapoliitika eest läheb üle EKP-le. See toimus 1. jaanuaril 1999 esimese 11 euroalaga ühinenud riigiga ning 1. jaanuaril 2001 Kreekaga.

Praktilistel ja logistilistel põhjustel kehtestasid praegused euroala riigid kolmeaastase (Kreeka puhul üheaastase) üleminekuaja euro kui vääringu kasutuselevõtu (mis 11 liikmesriigi puhul toimus aastal 1999 ja Kreeka puhul aastal 2001) ning euro sularaha käibele tuleku vahel. Põhiliseks alternatiiviks on niinimetatud „suure paugu“ stsenaarium, mille puhul euroalaga ühinemine langeb kokku euro paberraha ja müntide käibelevõtuga. Sellisel lahendusel on rida eeliseid, eriti nüüd, kui euro pangatähed ja mündid on juba olemas. Peamiseks puuduseks on üleminekuks valmistumise aja lühenemine avaliku ja erasektori ning kodanike jaoks üldiselt. Euro pangatähtede ja müntide kasutuselevõttule järgneb rööpse käibimise aeg, mille jooksul nii euro kui ka riigi vääringu pangatähed ja mündid käibivad mõlemad seadusliku maksevahendina. Rööpse käibimise ajavahemiku kestus otsustatakse tavaliselt siseriiklikul tasandil. Üldjuhul hoitakse see suhteliselt lühike, kõige rohkem kaks kuud.

¹ Eurole ülemineku suhtes on Taanil ja Ühendkuningriigil „mitteosalemise“ eristaatus. Kümme uut liikmesriiki ja Rootsi on liikmesriigid, mille suhtes on kehtestatud erand. 2003. aasta 14. septembril Rootsis läbiviidud rahvahääletus näitas, et enamik elanikkonnast ei poolda euroalaga ühinemist.

² Viimased lähenemisaruanded avaldati 20. oktoobril 2004 ja need sisaldasid järeldust, et ükski 11 liikmesriigist, mille suhtes on kehtestatud erand, ei täida praegu *kõiki* vajalikke kriteeriume (jätkusuutlik riigi rahandus, hinnastabiilsus, vahetuskursi stabiilsus *kindlaksmääratud ajavahemikul*, pikaajaliste intressimäärade tase). Komisjon otsustas oma lähenemisaruande järeldustest lähtudes mitte esitada ettepanekut erandite tühistamiseks.

1.2 Aruande eesmärk

Edukas ühinemine euroalaga ei eelda ainult lepingu tingimuste täitmist, vaid ka hoolikalt kavandatud ja laiaulatuslikke praktilisi ettevalmistusi, mis hõlmavad nii avalikku kui ka erasektorit, samuti laiemat üldsust. Komisjon esitab nende ettevalmistuste seisuga koostatud regulaarselt aruandeid vähemalt kord aastas või kui teatavad arengud seda nõuavad. Käesolev teatis on esimene niisugune aruanne. Vastupidiselt lähenemisaruannetele ei ole käesoleva aruande puhul tegemist mingi juriidilise ega muu kohustusega, vaid komisjoni kavatsusega hoida kõik asjaomased pooled, eriti ühenduse institutsioonid ja liikmesriigid, samuti asjast huvitatud üldsus ja massimeedia kursis selles tähtsas valdkonnas tehtud edusammudega. Komisjoni aruanded praktiliste ettevalmistuste käigu kohta ei ole ajastamise ega esitamise sageduse seisukohast seotud tema lähenemisaruannetega.

Uuele väeringule ülemineku üldine raamistik ja põhielemendid on üldjoontes kindlaks määratud riigi „üleminekustsenaariumis“ ning paljudes asjaomastes riikides on sellised stsenaariumid praegu koostamisel. Rootsi korraldas 14. septembril 2003 rahvahääletuse, mis näitas, et enamik elanikkonnast ei pooldanud sel ajal euroalaga ühinemist. Rahvahääletuse tulemusel praktilised ettevalmistused Rootsis seiskusid.

2. PRAEGUSED KAVAD EURO KASUTUSELEVÕTMISEKS

Kolm liikmesriiki, kelle suhtes on kehtestatud erand (Eesti, Leedu ja Sloveenia), ühinesid ERM2-ga 28. juunil 2004. Kõik kolm riiki soovivad ühineda euroalaga esimesel võimalusel (2007). Enamik neist on vastu võtnud riiklikud üleminekukavad ning määranud üleminekuajaks riiklikud koordinaatorid. Üldiselt pooldatakse üheetapilist eurole üleminekut („suure paugu“ stsenaarium), mille korral euro pangatähed ja mündid saavad seaduslikuks maksevahendiks euroalaga ühinemise päeval. Euromündi liikmesriiki tähistava külje kujunduse valimise toimingud on käimas või juba lõpule viidud.

Enamikus riikides on ametlikud kavad ja kavatsused võtmas järk-järgult kindlamat kuju. Paljud riigid plaanivad ühineda euroalaga mõnevõrra hiljem, kümnendi lõpu poole, kuigi palju sõltub loomulikult nendepoolsest lähenemiskriteeriumide täitmisest.

Ettevalmistuste seis on kokku võetud alljärgnevas tabelis, mille aluseks on üldiselt asjaomaste siseriiklike asutuste avaldatud teave ning mis peab peegeldama riikide otsuseid ja seisukohti erinevates olulistest küsimustes. Liikmesriigid on loetletud lepinguga ettenähtud järjekorras.

RIIK	RIIKLIK KOORDI-NAATOR	RIIKLIK ÜLEMINEKU-KAVA VÕI SAMALAADNE STSENAARIUM	LIITUMINE ERM2-ga	RIIKLIK EESMÄRK EUROLE ÜLEMINE-KU AJA OSAS	„SUUR PAUK” VÕI ÜLE-MINEKU-AEG	EURO-MÜNDID
Tšehhi Vabariik		Tšehhi Vabariigi euroalaga ühinemise strateegia, (valitsuse poolt heaks kiidetud oktoobris 2003)		2009-10		Konkurss kaalumisel
Eesti	Ministrite komisjon (k.a keskpanga president)	Eesti valitsuse ja Eesti Panga ühisavaldus, 16. jaanuar 2004	28.6.2004	2006. aasta keskpaik		Konkurss kuulutati välja 2004. aasta juunis; lõplik valik tehakse detsembris 2004 ³
Küpros	Kaalutakse rahandusministri ja Küprose Keskpanga ühist koordineerimist	On valmistatud ette esialgne üldine raamistik	Ministrite Nõukogu otsustas hiljuti esitada taotluse esimesel võimalusel	2007	„Suur pauk”	Konkursi väljakuulutamise aeg tuleb kindlaks määrata
Läti	Ülemineku töögrupp Läti Panga juures, konsultatsioonid rahandusministeeriumi ja keskpanga vahel	Esialgne üleminekukava		1.1.2008	„Suur pauk”	Konkurss käivitatud
Leedu	Leedu Panga töögrupp üleminekukava väljatöötamiseks	Üleminekukava üldpõhimõtete ettevalmistamine 2004. aasta detsembris ja projekti koordineerimise strateegiline raamistik	28.6.2004	1.1.2007 (esialgne)	„Suur pauk” ja rööpne käibimine 2–3 nädalat	Kipsmudelite loomise konkursi lõppmenetlus
Ungari	Lähtudes tähtajast 2010, on ettevalmistused käimas rahandusministeeriumis ja <i>Magyar</i>			2010		

³ Konkursi lõpptähtpäevaks, 19. oktoobriks 2004, oli laekunud 134 kavandit. Ekspertidest koosnev žürii valib novembri keskpaigaks välja 10 parimat kavandit ning lõplik valik tehakse 2004. aasta detsembris toimuva üleriigilise telefonihääletuse teel.

	<i>Nemzeti Bank</i> 'is (Ungari Keskpank).					
Malta	Koordineeriv organ, kelle ülesandeks oleks protsessi juhtimine, on veel ametlikult määramata. Toimuvad läbirääkimised rahandusministeeriumi ja keskpanga vahel.	Esialgset üleminekukava valmistavad ette rahandusministeerium ja keskpank		2008	Alles otsustamisel	Valminud on rakenduskava, mis hõlmab kogu protsessi alates konkursist kuni müntide tegeliku verimiseni
Poola	Institutsioonide vaheline töögrupp (rahandusministeerium – Poola keskpank)			2009	Alles otsustamisel	Avaliku arvamuse küsitlus
Sloveenia	Koordineeriv organ (rahandusministeerium, keskpank, muud ministeeriumid ja asutused)	Programm liitumiseks ERM2-ga ja euro kasutuselevõtmiseks (heaks kiidetud valitsuse ja Sloveenia Panga nõukogu poolt novembris 2003) Valdkondlikud üldkavad	28.6.2004	1.1.2007	„Suur pauk” (rööpne käibimine 2 nädalat)	Konkurss käivitatud
Slovakkia	Rahandusministeerium	Üksikasjalik strateegia euro kasutuseleseks Slovaki Vabariigis, heaks kiidetud valitsuse poolt septembris 2004. Riiklik üleminekukava tuleks heaks kiita 2005. aasta keskpaigaks		1.1.2008/2009	„Suur pauk”	Konkurss käivitatud

3. MÖÖDUNUD JA EESSEISVAD ÜHINEMISED EUROALAGA: SARNASUSED JA ERINEVUSED

Tulevaste euroalaga ühinejate ühisrahale üleminekul on mitmeid sarnasusi eelmiste üleminekutega, mistõttu tulevad kasuks saadud kogemused. Välja on toodud ka mõned olulisemad erinevused.

3.1 Eelmise ülemineku õpetlikud kogemused

Kuigi esimene ühisrahale ülemineku oli väga õnnestunud, on mitmes suhtes paranemisruumi. Esimese laine riikide kogemustest saadud peamised õppetunnid on järgmised:

- (i) Hoolikas ja ennetav ettevalmistus tasub end ära. Riigid, kes tegid jõupingutusi varaseks põhjalikuks ettevalmistuseks, said tasuks kiire ülemineku, uue vääringu omaksvõtmise üldsuse poolt ja ülemineku sujuvuse. Samamoodi tasusid ära kulutused kommunikatsiooni ja teabe alal.

See on esimese ülemineku peamine õppetund ja selgitab, miks komisjon ja järgmise laine riigid on juba alustanud arutelusid praktiliste ettevalmistuste üle.

Viimase Eurobaromeetri tulemused (vt punkt 4) kinnitavad, et vajadus täpse ja õigeaegse teabe järele jääb sama oluliseks kui varem. Teabe puudumine võib viia hirmunud või isegi vaenulike reaktsioonideni, mida saab kergesti vältida.

- (ii) Kolmeaastane üleminekuajaeg oli liiga pikk. Osa hoogu rauges pärast 1999. aastat ning siseriiklikud asutused pidid uuesti tegema jõupingutusi, et (taas)veenda ettevõtteid ja kodanikke valmistuma õigeaegselt sularaha vahetuseks. Pealegi jäi „arvestusliku“ euro kasutamine üleminekuajal üsna piiratuks.

Mitmesugustel põhjustel, mida on selgitatud punktis 3.2 ja mis on peamiselt seotud vajadusega kiire sularahavahetuse järele, ei ole pikk üleminekuajaeg euroalaga tulevikus ühinejatele soovitatav. Sellisteks protsessideks nagu infosüsteemide vahetus avalikus ja erasektoris jäävad tähtajad siiski sama pikaks kui esimestes euroala riikides. Kuna ülemineku ise on lühem, peavad ettevalmistused sellest tulenevalt algama väga varases etapis.

Kuna asjaomaste riikide poolt praegu kavandatavad üleminekuajad on tõenäoliselt lühemad, väheneb kahe rahaühiku (euro ja riigi vääring) üheaegse kasutamise keerukus ning üleminekut on seega lihtsam selgitada ja mõista.

- (iii) Euro paberraha ja müntide kasutuselevõtt peab olema kiire: euro sularaha järkjärguline käibeletulek loob nii kodanikele kui ka ettevõtjatele ühtmoodi komplikatsioone. Kiire kasutuselevõtt on kasulik kõikidele asjaosalistele, tingimusel et see on hoolikalt ette valmistatud. Sama kehtib ka rööpse käibimise aja kohta, mis peaks eelistatavalt olema lühike.

Nagu näitas sularahavahetus praegustes euroala riikides, on euro sularaha kiireks käibelevõtmiseks vajalik ulatuslik eelvarustamine ja eelvarude edasiandmine, kõikide pangautomaatide viivitamatu ümberseadistus, kõikide jaemüüjate poolt tagastatava raha väljastamine üksnes eurodes ning pankade klientide või mitteklieentide võimalus vahetada riigi vääring eurodeks tasuta.

Siinkohal tuleb rõhutada kaardipõhiste maksete ja e-maksete tähtsust. Sellised maksmisviisid aitasid märkimisväärselt kaasa sujuvale üleminekule, eriti jaekaubandussektoris.

- (iv) Riigi vääringu käibelt kõrvaldamine nõuab hoolikat ettevalmistust: esimese ülemineku puhul pöörati arvatavasti liiga palju tähelepanu euro paberraha ja müntide käibelevõtmisele, alahinnates samas riigi vääringu tohutu tagasivoolu tagajärgi. Eelkõige ei olnud selgesti paigas logistilised meetmed tagastatud müntide hiigelkogustega toimetulekuks ning vahel tekkisid märkimisväärsed viivitused müntide veol, töötlemisel ja lugemisel ning kontode krediteerimisel.
- (v) Tuleks võtta meetmeid, et vältida mõju hindadele. See nõuab erilist tähelepanu, kuna seda on keerukas teostada ning see põhineb tihti väärarvamustel, mida on raske muuta. Ennetamine on kindlasti parem kui probleemide tagantjärele lahendamine.

Eurobaromeetri tulemused näitavad selgesti, et kodanike teadlikkus kõnealusel küsimuses on juba praegu kõrge. 71% küsitletute jaoks (kõikide hiljuti ühinenud liikmesriikide keskmine) tekitab kõige rohkem muret kuritarvituste ja hindadega petmise oht üleminekuajal. Siiski peab märkima, et riikide vahel on suured erinevused. Sotsiaal-demograafiliste kategooriate põhine jaotus ei võimalda üheseid järeldusi, välja arvatud see, et vanemad inimesed on selles küsimuses kartlikumad kui noored.

Hindade õiglane konverteerimine kaupmeeste ja jaemüüjate poolt üldiselt nõuab kahtlemata asjaomaste asutuste hoolikat ettevalmistust, näiteks jaemüügisektoriga sõlmitud hinnastabiilsuse kokkuleppeid, mida jälgitakse hoolikalt nii enne kui ka pärast rahavahetust, soovitatavalt koos siseriiklike ja üleeuroopaliste tarbijakaitseorganisatsioonide ning jaemüügisektori kutseorganisatsioonide aktiivsel osalusel. Ametkonnad võiksid samuti nõuda, et jaemüüjad teeksid avalikult teatavaks oma kohustuse tagada täpne hindade konverteerimine, näiteks kleepsude või siltide abil ning aktiivselt julgustades kahe hinna näitamist teataval ajavahemikul enne ja pärast euro sularaha kasutuselevõttu. Mõlemad võtted suurendavad usaldusväärsust ning võimaldavad tarbijatel avaldada jaemüüjatele survet. Sellised meetmed peaksid aitama leevendada kartusi ning aitama kaasa sujuvale üleminekule.

- (vi) „Vaimne“ üleminek võtab märkimisväärselt rohkem aega kui füüsiline üleminek. 2003. aasta novembris läbiviidud küsitluse tulemused näitasid, et 30% vastanutest mõtles igapäevaste ostude sooritamisel kõige tihedamini riigi vääringus, vastandina 46%-le, kes mõtles kõige tihedamini eurodes. Kallite ostude puhul (nt maja või auto) arvutasid euroala kodanikud enamjaolt siiski mõttes kõige sagedamini riigi vääringus (54%) ning ainult väike vähemus (16%) arvutas eurodes.

3.2 Peamised erinevused võrreldes eelmise üleminekuga

Kuigi on olemas mõningad sarnasused, tuleks siiski meeles pidada, et hiljuti ühinenud liikmesriikidel on mitmeid eriomaseid jooni ja iseärasusi. Peamised erinevused võrreldes esimese laine üleminekuga on üldjoontes järgmised:

- (i) Euroala laienemine tulevikus toimub mitme järjestikuse lainena. On väga ebatõenäoline, et majandus- ja rahaliidust väljapoole jäävad riigid ühinevad ühe

grupina. Eeldatakse, et konkreetsel aastal ühinevad väikesed riikide rühmad (või üksikud riigid).

Seega puudub samasugune kollektiivne ind, nagu oli esimese laine euroala riikidel, ja euroala laienemised tulevikus paistavad väljaspool asjaosalisi riike väliselt vähem silma. Samas asjaolu, et paljud riigid on juba ühisraha kasutusele võtnud, kergendab üleminekut teatavates aspektides, mida käsitletakse allpool.

- (ii) Euro pangatähed ja mündid on juba olemas ning enamik hiljuti ühinenud liikmesriikide kodanikest on nendega juba tuttav. Teatavates kauplustes, peamiselt turismipiirkondades ja piirialadel, juba kasutatakse ja aktsepteeritakse eurot maksmisel. See võib vähendada vajadust suuremahulise rahaga eelvarustamise järele teatavates valdkondades. Mõned kodanikud ja äriühingud võivad omandada euro sularaha välismaal, eriti kui elatakse piiriäärsetel aladel. Lisaks on väljaspool euroala elavatel kodanikel juba lubatud avada eurokontosid siseriiklikes pankades. Nende jaoks, kes seda teinud, on üleminek juba alanud.

Viimane Eurobaromeeter (vt 4. osa) esitab huvitava tõendusmaterjali hiljuti ühinenud kümne liikmesriigi kodanike praktiliste kogemuste kohta. Selgub, et enamik nende liikmesriikide kodanikke (keskmiselt 73%) on näinud euro paberraha ning et keskmiselt 66% on näinud euromünte. Mõnes riigis on vastavad näitajad äärmiselt kõrged, nt 95% küsitletutest Sloveenias on juba näinud euro pangatähti ja 87% on näinud euromünte. Küprose vastavad näitajad on 85% (pangatähed) ja 82% (mündid). Kõige vähem tunnevad inimesed euro sularaha Lätis, kuigi isegi seal on üle poole elanikkonnast näinud euro pangatähti (67%) või euromünte (55%).

Euro pangatähtede ja müntide kasutamise osas on näitajad loomulikult madalamad, kuid siiski kõnekad: keskmiselt 49% hiljuti ühinenud liikmesriikide elanikkonnast on juba kasutanud euro paberraha ja 50% euromünte. Ka siin on mõned riigid esirinnas, nt Sloveenia (euro pangatähti ja münte on kasutanud vastavalt 81% ja 79%) ja Küpros (76% ja 77%). Madalamad näitajad euro sularaha kasutamise kogemuse kohta saadi Leedust (40% ja 39%). Veelgi huvitavam on see, et Eurobaromeetri tulemuste kohaselt on vastavalt 18% ja 15% vastanutest juba kasutanud euro pangatähti ja münte oma kodumaal. Need arvud näitavad selgesti, et teatavates tehingutes on euro juba mitteametlikult kasutusel. Sellistes riikides nagu Läti, Leedu ja Poola on need näitajad märkimisväärselt kõrgemad (vastavalt 34%, 31% ja 28% euro paberraha ning 27%, 20% ja 24% müntide puhul).

- (iii) Riigi vääringult eurole üleminek eeldatakse olevat palju kiirem. Paljud riigid kaaluvad „suure paugu“ lahendust, mille puhul euroalaga ühinemise kuupäev langeks kokku euro sularaha (ametliku) kasutuselevõtu kuupäevaga. Enamik hiljuti ühinenud liikmesriike (CZ, EE, LV, LT, PL, SI, SK) on viimastel aastatel läbi viinud valuuta konverteerimise ning omandanud selles protsessis väärtuslikke kogemusi.

Euro sularaha olemasolu ja üldine kättesaadavus mängib sellise lähenemisviisi juures samuti tähtsat rolli. Mõned tegurid, mis olid võtmetähtsusega esimese ülemineku edukuse puhul, ei ole tulevikus enam nii olulised. Euro sularaha on enne selle ametlikku kasutuselevõttu riigis kergesti kättesaadav ning mõned kodanikud ja äriühingud võivad end aegsasti ette valmistada. Ettevõtjate eelvarustamine ja

eelvarude edasiandmine⁴ on arvatavasti jälle oluline kiire vahetuse tagamisel, kindlustades et piisavad kogused sularaha on €-päeval olemas. Samuti oleks mõeldav eelvarude edasiandmine kodanikele teatud kogustes väikese nominaaliga pangatähtedes ja müntides.

Euroalaga tulevikus ühinejad on eriti huvitatud üleminekuaja muutmisest võimalikult lühikeseks, sest vastasel juhul võiks nendes riikides tekkida ajavahemik, mil teatavates valdkondades toimub mitteametlik rööpne käibimine ning kodanikud ja jaemüüjad kasutavad eurot aktiivselt enne, kui sellest saab seaduslik maksevahend.

- (iv) Teatavates valdkondades tehtavate vajalike kohanduste suurus ja ulatus erinevad varasematest üleminekutest euroalas. Näiteks pangaautomaatide arv inimese kohta on madalam kui euroalas, kuigi üsna märkimisväärne. Pangaautomaadid aitavad kiirendada euro sularaha varajast viimist majandusse. Varasem kogemus näitab, et suur osa euro paberrahast lasti ringlusse sularahaautomaatide kaudu, eelkõige tänu nende ööpäevaringssele kättesaadavusele, eriti kui pangakontorid on suletud. Suur panga- ja postkontorite arv inimese kohta (enamikus riikides enam-vähem võrdne euroala keskmisega) leevendab teataval määral pangaautomaatide väiksemat arvu, kuna aitab kodanikel saada vajalikus koguses euro pangatähti ja münte kohe vahetusprotsessi alguses. Vajalik võib olla erimeetmete (lahtiolekuaja pikendamine, lahtiolek nädalavahetustel jne) kavandamine.

Kassaterminalide arv on euroala keskmisega võrreldes suhteliselt väike, eriti kuna paljud hiljuti ühinenud liikmesriigid kasutavad aktiivselt sularaha (vt allpool). Vähem kättesaadavad elektrooniliste ja/või e-maksete võimalused on takistavaks asjaoluks, kuna sellised maksed on peamiseks alternatiiviks sularahale ja sedasorti makseparaadid on tavaliselt kergesti ümberlülitatavad. Kuigi maksekaartide (nii deebet- kui ka krediitkaartide) arv inimese kohta uutes liikmesriikides on väiksem kui euroalas, on nende suhteline osakaal märkimisväärne (eriti deebetkaardid). Praktikas kasutatakse kaarti peamiselt sularaha võtmiseks pangaautomaatidest. Seega on küllaga ruumi siseriiklike kassaterminalivõrgustike laiendamiseks, millega leevendatakse survet sularaha vahetusele.

Statistilised andmed kinnitavad, et pangatähed ja mündid etendavad maksevahendina peamist osa enamikes hiljuti ühinenud liikmesriikides, kuigi kogu sularaha hulk inimese kohta on väiksem kui euroalas. Näiteks mõnes hiljuti ühinenud liikmesriigis saavad paljud töötajad ja pensionärid ikka veel palka ja pensioni sularahas. Nagu eespool selgitatud, tekitab sularaha oluline roll probleeme kõikide asjaosaliste jaoks (pangad, jaemüüjad, tarbijad...) ja nõuab intensiivset ettevalmistust sularahale üleminekul.

Müügiautomaatide ümberseadistamine ei tohiks olla suur probleem. Automaatide koguarv on praegu võrdlemisi piiratud. Kõige suurema automaatide arvuga (22.000) riik on Ungari, võrdluseks enam kui kahe miljoni automaadiga euroalas. Pealegi on euromündid laialt kättesaadavad, vastupidiselt olukorrale esimese ülemineku ajal, ja

⁴ Eelvarustamine tähendab piisava varu euro pangatähtede ja müntide viimist pankadesse enne, kui euro sularaha saab seaduslikuks maksevahendiks, s.t enne €-päeva. Eelvarude edasiandmine tähendab samalaadset tegevust, kusjuures eelvarustatud pangad varustavad jaemüüjaid ja teisi ettevõtjaid piisava koguse euro sularahaga, nii et need saaksid alustada viivitamata uue vääringu kasutamist alates esimesest päevast.

automaatide operaatoritel ei ole seega erilisi probleeme müntide kontrollimise seadmete testimisel ja seadistamisel.

4. AVALIK ARVAMUS EURO KOHTA HILJUTI ÜHINENUD LIIKMESRIIKIDES

2004. aasta septembri esimesel poolel viis EOS Gallup kümnes hiljuti ühinenud liikmesriigis läbi Eurobaromeetri viimase avaliku arvamuse küsitluse⁵, mis käsitles nende elanike suhtumist euro kasutuselevõtmisesse ja teadmisi selle kohta. Küsitleti üle 10.000 elaniku.

4.1 Üldine suhtumine eurosse

Huvi euro kasutuselevõtu vastu on üsna madal, vaid 50% küsitletutest teatas, et nad on huvitatud, ja 48% väitis, et ei ole huvitatud. Üldine tulemus hiljuti ühinenud liikmesriikides näitab, et pisut rohkem kodanikke usub, et euro kasutuselevõtmisel on riigi jaoks positiivsed tagajärjed (44%), samas kui 41% usub, et sellel on negatiivsed tagajärjed. 40% vastanutest loodab, et euro kasutuselevõtt on neile isiklikult positiivne, samas kui 45% usub, et see on negatiivne. Kodanikel on erisugused vaated selle kohta, kas nad on õnnelikud (42%) või õnnetud (47%), et nende riigi vääring asendatakse euroga.

Euro kasutuselevõtu ajalise raamistiku suhtes märkis 19% küsitletutest nendes kümnes riigis, et nad sooviksid euro saamist oma vääringuks niipea kui võimalik, samas kui 36% vastas, et euro tuleks vastu võtta teatud aja pärast, ja suhteline enamus (40%) usub, et euro tuleks kasutusele võtta nii hilja kui võimalik. Siiski tundub, et kodanikud on üsna teadlikud euro kasutuselevõtu praktilistest eelistest, selle mugavust välismaal reisides ning kaupade ja teenuste ostmisel euroalas tunnustab vastavalt 92% ja 82% ning 77% tunnustab, et euroga kaob vajadus valuuta vahetamiseks euroalal. Enamik küsitletutest (54%) ei usu, et rahavahetus põhjustaks neile suuremaid ebamugavusi. Nagu varem märgitud, kardab siiski märkimisväärne enamus võimalikke kuritarvitusi ja hindadega petmist ülemineku käigus.

4.2 Kodanikud tahavad olla paremini informeeritud

Hiljuti ühinenud liikmesriikide laiema üldsuse teadmised eurost ja selle vastuvõtmise tingimustest on siiski üsna madalad. Enamik küsitletutest (57%) ei tea, et eurole üleminek on nende riigile kohustuslik ega seda, mitu riiki on juba eurosüsteemis.

Peaaegu pooled vastanutest (48%) ei pea ennast euro suhtes hästi informeerituks, aga sooviksid olla asjakohaselt informeeritud aegsasti enne ühisraha käibe tulekut nende riigis. 30% vastanutest märgib, et nad sooviksid saada teavet niipea kui võimalik, samas kui 24% eelistaks saada teavet vähemalt paar aastat enne euro kasutuselevõttu. Teabeallikate osas usaldab enim vastanuist oma riiklikku keskpanka (63%), kes edestab teisi institutsioone suurelt (ainult 29% usaldab valitsust, kesk- ja kohalikke võimuorganeid ning 22% usaldab Euroopa institutsioone). Nende liikmesriikide kodanikud eelistavad euroteavituse kampaaniaid, mis toimuksid reklaamipauside ajal televisioonis (78%) ja raadios (66%), või infolehti ja brošüüre (64%). Enamik kodanikke soovib, et teavituskampaania keskenduks euro praktilistele tagajärgedele (nende palk, pangakontod jms). Hindade näitamist kahes vääringus

⁵ Eurobaromeetri küsitlused on kättesaadavad aadressil:
http://europa.eu.int/comm/public_opinion/index_en.htm

peetakse kõige tähtsamaks vahendiks elanikkonna ettevalmistamisel uueks väärtuste süsteemiks.

4.3 Küsitluse peamised õppetunnid

Euro kasutuselevõtt nendes liikmesriikides on üks etapp keskmise pikkusega või pikas, mitmeetapilises lähenemisprotsessis. Paljudes riikides ei ole veel teada eurole ülemineku täpne kuupäev, mis võis mõjutada inimeste vastuseid.

Tulemuste sotsiaal-demograafiline jaotus näitab, et mehed, noored, haritud ja linnaelanikud pooldavad eurot palju enam kui naised, eakad, madalama haridustasemega või maapiirkondades elavad inimesed.

Üldiselt tundub, et kodanike üldine suhtumine eurosse on erisugune. See on kooskõlas 1997. aasta Eurobaromeetri järeldustega, mis näitas samasugust poolehoidu puudumist ühisraha vastu praegusse euroalasse kuuluvates riikides: 47% pooldas eurot, samas kui 40% oli vastu. Siinkohal tuleb samuti meeles pidada, et osa elanikkonnast on emotsionaalselt seotud riigi vääringuga, nii nagu ka teatavates euroala riikides. Hiljuti ühinenud liikmesriikide elanikud ilmutavad selget soovi saada rohkem teavet euro kohta. Isegi kui neil pole euro vastuvõtmisega kiiret, sooviksid nad olla üleminekuks varakult ette valmistatud. Selle nõudluse rahuldamiseks on kõigjal tarvis ulatuslikke teavituskampaaniad.

5. JÄRELDUSED

Euroala laienemine tulevikus toimub mitme aasta jooksul, kuna eeldatakse, et edaspidised euroalaga ühinejad lähtuvad ühinemisel oma võimalustest. Enamikus riikides näeb kavandatav üleminekutsenaarium ette euro kiire kasutuselevõtu riigi vääringu asemel (nt „suure paugu“ stsenaarium). Samas suurendab see survet ettevõtetele ja avalikule haldusele. Samuti suurendab see vajadust kõikide asjaosaliste hoolika ja õigeaegse ettevalmistustöö järele (avaliku halduse organid kõikidel tasanditel, pangad, jaemüüjad, ettevõtted üldiselt). Viimane Eurobaromeetri küsitlus näitab, et üldsus peab ülioluliseks teabe jagamist varakult enne ülemineku toimumist.

Komisjon jälgib edaspidigi tähelepanelikult, kuidas kulgevad erinevates asjaomastes riikides euro kasutuselevõtuks vajalikud praktilised ettevalmistused. Riiklike haldusorganite võrgustik (PAN-II), mis ühendab nende küsimuste eest vastutavaid erinevaid riiklikke esindajaid, kujutab endast olulist foorumit arvamuste ja teabe vahetamiseks. Teavitamise ja teabevahetuse valdkonnas on loodud samalaadne rühmitus (DIR-COM), mis võimaldab erinevatel teabevahetusjuhtidel korrapäraselt kohtuda.